

หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

The Sufficiency Economy Principles Found in Buddhist Scriptures

พระพัฒนา พุทธามาส

Phra Phattana Puttamat

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lamphun Buddhist College

Corresponding Author, Email: phattana.panyasaro@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ 2. เพื่อศึกษาหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร

ผลการวิจัยพบว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึงความสุข ความเจริญแห่งชีวิตและสังคม มีปรากฏในพระไตรปิฎกคือการปฏิบัติตามหลักทวิภูมิมกัตถสังวัตต ตนิกธรรม หลักโภควิภาครธรรม ในการใช้จ่ายแบ่งทรัพย์ หลักสันโดษ การมีภูมิคุ้มกันตัวเองที่ดี เป็นไปตามหลักการพึ่งตนเอง หลักในกุลจิรัฐติธรรม และหลักสัปปุริสธรรม หลักเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมไทย เกิดขึ้นโดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ทรงดำริขึ้น มีองค์ประกอบอยู่ 5 ส่วน เรียกว่า สามห่วง สองเงื่อนไข การประยุกต์ใช้ให้ได้ผลในการดำเนินชีวิต เริ่มจากความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีเหตุและผล เป็นคนใฝ่รู้ รู้จักตนเอง เสียสละเพื่อส่วนรวม มองการณ์ไกลไม่ประมาทและมีศีลธรรม

คำสำคัญ : เศรษฐกิจพอเพียง, พระพุทธศาสนา, ปรัชญา

Abstract

This research aims to 1. study the concept of the sufficiency economy philosophy and 2. study the principles of sufficiency economy in Buddhist scriptures.

This is a documentary research. The research results found that the principles of sufficiency economy in Buddhist scriptures refer to happiness,

prosperity in life and society. They appear in the Tripitaka, namely, practicing the principles of ditthadhammakatthasangwat, tanikadhamma, and bhokaviphak-dhamma in spending and dividing wealth, the principle of contentment, and having good self-immunity, in accordance with the principle of self-reliance, the principle of kulchiratthitidhamma, and the principle of sappurisadhamma. The principles of sufficiency economy in Thai society were initiated by His Majesty King Bhumibol Adulyadej, Rama IX. They consist of 5 components, called the three circles and two conditions. The application to achieve results in life starts with correct knowledge and understanding, being reasonable, being a person who is eager to learn, knowing oneself, sacrificing for the public good, being far-sighted, and having morality.

Keywords: Sufficiency Economy, Buddhism, Philosophy

บทนำ

แนวคิดหลักของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การนำคำสอนทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการประสานกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน และเป็นรูปธรรม หลักจริยธรรมดังกล่าว คือ หลักการเดินสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทาในระดับโลกียธรรม การเดินทางสายกลาง คือธรรมที่เหมาะสมแก่ชาวบ้านทั่วไป ได้แก่ ความเป็นรู้จักพอในการบริโภคใช้สอย ทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ชีวิตแบบไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟ้อ ซึ่งมีลักษณะเป็นการเน้นการลด ละ เลิก อบายมุข ด้วยการประพฤติตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการเป็นวิถีพุทธ

แนวทางการปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ประหยัด ลดละความฟุ้งเฟ้อ ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านที่ไม่จำเป็น ดังพระราชดำรัสว่า “ความเป็นอยู่ที่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง” ประกอบอาชีพด้วยความสุจริต ดังพระราชดำรัสที่ว่า “ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นสำคัญ” ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในการค้าขายกันอย่างรุนแรงดังอดีต ดังพระราชดำรัสว่า “...ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำที่ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น...” ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก

ชวนขยายไผ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้จนถึงขั้นพอเพียง “...การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้าที่มีความสุข พอมีพอกิน เป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไปก็คือให้เกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง....” ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป “...พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัวทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละความชั่วที่ตนเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้งอกงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น...”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อศึกษาหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยอาศัยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตามลำดับขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. การรวบรวมเอกสารข้อมูล โดยการศึกษาจากเอกสารข้อมูลต่างๆ ทั้งที่เป็นชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ส่วนเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณคดี อนุฎีกา หนังสือ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าในความหมาย ขอบเขตเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในคัมภีร์พระไตรปิฎก
2. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาทางเอกสาร โดยการจัดทำเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้อย่างชัดเจน
3. การสังเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์แล้วนำไปสู่กระบวนการสังเคราะห์ และเรียบเรียง โดยมุ่งค้นหาคำตอบที่ได้ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์พร้อมทั้งนำเสนอข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะของการศึกษาวิจัย
4. สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ ดำเนินการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม เพื่อนำเสนอต่อไป

ผลการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.1 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราช

คำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด นานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ มีความพอเพียงกับตัวเอง อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน ต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียวเพราะผู้มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถ สร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทาง เศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับ (สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์, 2551: 56) เศรษฐกิจพอเพียงยังหมายถึง ความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เรา ไม่ได้เป็นเจ้าของ (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2549: 24) เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถ อุ้มชูตัวเอง อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้ง ตัวให้มีความพอกินพอใช้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับ เศรษฐกิจพอเพียงว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับชั้นตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบ ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและ ภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐาน จิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกใน คุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและ กว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548: 8)

1.2 ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

บุญชู ศรีเคลือบ ได้สรุปความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้ (บุญชู ศรีเคลือบ, 2554: 14)

- 1) เป็นแนวคิดที่มุ่งให้เกิดการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก เป็นการใช้ศักยภาพของ

คนเสาะแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพื่อให้ชีวิตตนเอง ครอบครัว และ ชุมชนอยู่รอด

2) ทำให้เกิดความเข้มแข็งในจิตใจ โดยยึดหลักพึ่งตนเอง (อัตตา หิอัตตโน นาโถ) ทาง พระพุทธศาสนา เพื่อพึ่งตนเองได้แล้ว ก็ทำให้จิตใจสงบ (สมาธิ) เข้มแข็งไม่วิตกกังวล

3) เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ สมัคสมานสามัคคีในชุมชนเดียวกัน ก็จะมีความสุข (สุขา สังฆัสสะ สามัคคี)

4) แก้ปัญหาเศรษฐกิจได้ระดับหนึ่ง กล่าวคือถ้าพอมีพอกินแล้ว ก็จะทำให้ลดปัญหาความยากจน

1.3 องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2549: 10)

1) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควร จะเป็น โดยมีพื้นฐานจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็น การมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3) คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อมๆ กัน ดังนี้

3.1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะ เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3.3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะ เกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1) เจือนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2) เจือนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มา ประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

2. หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

2.1) หลักเศรษฐกิจพอเพียงในอานนยสูตร

หลักเศรษฐกิจพอเพียงจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความสุข ความเจริญแห่งชีวิต และสังคม ตลอดถึงความสะดวกสบายประการต่างๆ ในเรื่องความสุขนี้ทางพระพุทธศาสนาได้สอนถึง ความสุขของมนุษย์ โดยเฉพาะคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนผู้เลี้ยงชีวิตอยู่อย่างเหมาะสม เป็นสุขของคฤหัสถ์ที่ไม่เป็นหนี้ มีปรากฏในอานนยสูตร สูตรว่าด้วยความสุขที่เกิดจากความไม่เป็นหนี้ว่า สุข 4 ประการนี้ คฤหัสถ์ผู้บริโภคมาม พึงได้รับตามกาล ตามสมัย คือ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 21 ข้อ 62: 105)

ประการที่ 1 อติสุข (สุขเกิดจากความมีทรัพย์) ได้แก่ สุขที่เกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ เอิบอímใจว่าตนมีโภคทรัพย์ ที่ขยันหาได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรง ด้วยความขยันหมั่นเพียรของตนและโดยชอบธรรม

ประการที่ 2 โภคสุข (สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์) ได้แก่ สุขที่เกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ คือ ความภูมิใจ เอิบอímใจว่าตนได้ทรัพย์มาโดยชอบนั้น เลี้ยงชีพ เลี้ยงดูพ่อแม่ ตอบแทนผู้มีพระคุณที่เลี้ยงมา เลี้ยงคนที่ควรเลี้ยง และบำเพ็ญประโยชน์ ต่อสังคม

ประการที่ 3 อานนยสุข (สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้) ได้แก่ สุขที่เกิดจากการไม่เป็นหนี้ คือ ความภูมิใจเอิบอímใจว่าตนเป็นผู้ไม่มีหนี้สินติดค้างใคร การเป็นหนี้เป็นทุกข์ในโลก เพราะการเป็นหนี้เนื่องจากไปกู้ยืมคนอื่น มานั้นเป็นเหตุ แห่งความทุกข์ความกังวลใจ

ประการที่ 4 อนวัชชสุข (สุขเกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ) ได้แก่ สุขที่เกิดจากงานที่ไม่มีโทษ คือความภูมิใจ เอิบอímใจว่าตนมีความ ประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย ใครๆ ดิเตือนไม่ได้ ทั้งทางกาย วาจา และทางใจ

นอกจากไม่เป็นหนี้สินแล้ว การจัดการทรัพย์สมบัติที่หามาได้ก็เป็นหลักของ

เศรษฐกิจพอเพียงอีกอย่างหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา ผู้ที่จะเรียกว่ารู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ ที่หามาได้ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างฐานะได้และใช้ทรัพย์ สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง ก็เพราะปฏิบัติตามหลักธรรมต่อไปนี้

ค้นหาและรักษาสমบัติ

การปฏิบัติตามหลักธรรมอันอำนวยการประโยชน์สุขขั้นต้น หรือการปฏิบัติตามหลัก ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบันที่เรียกว่า ทิฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกรรม 4 ประการ (พระ ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2541: 39)

1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียร ในการปฏิบัติ หน้าที่การงานของตน และการประกอบอาชีพที่สุจริต ผักผ่อนให้มีความขำขันขำนาญและรู้จริง ในอาชีพที่ตนเองทำ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจตรา หาวิธีการที่เหมาะสมที่ดี จัดการและดำเนินการ ให้ได้ผลดี

2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรู้จักคุ้มครอง เก็บ รักษา โภคทรัพย์ และผลงานที่ตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรมด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็น อันอันตรายหรือต้องเสื่อมเสีย

3) กัลยาณมิตตตา คบหาคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักเสวนาคบหาคน ไม่คบไม่เอา อย่างผู้ที่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย เลี่ยงเสวนาศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณ ผู้มีความ สามารถ ผู้ที่น่าเคารพนับถือ และมีคุณสมบัติเกื้อกูลแก่อาชีพการงานดอกออกผลไม่สลาย เป็นต้น

4) สมชีวิตา เลี่ยงชีวิตแต่พอดี คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เป็นอยู่พอดี สมรายได้ มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้

เข้มงวดจัดสรรทรัพย์

เมื่อหาทรัพย์สมบัติมาได้เรียบร้อยแล้ว ก็รู้จักจัดสรรทรัพย์สมบัติที่ตนเองหามา ได้โดยถือเอาหลักธรรมในการใช้จ่ายแบ่งทรัพย์ หรือหลักการแบ่งทรัพย์โดยจัดสรรเป็น 4 ส่วน ที่เรียกว่า โภควิภาคธรรม 4 ประการคือ (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 11 ข้อ 197 : 202)

1) เอเกน โภเค ญญเชนุย ทรัพย์ 1 ส่วน ใช้จ่ายเลี้ยงตน และเลี้ยงคนที่ควร บำรุงเลี้ยง และทำประโยชน์

2) ทวิหิ กมม บโยชเย ทรัพย์ 2 ส่วน ใช้ลงทุนประกอบกิจการงาน หรือให้หา

3) จตุตถญจ นิธูปายย ทรัพย์อีก 1 ส่วน เก็บไว้ใช้คราวที่จำเป็น คือ เจ็บป่วย

ขันจ้บจ่ายกินใช้

การที่เพียรพยายามแสวงหา รักษา และครอบครองโภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและคนอื่น ถ้าไม่ใช่สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้วการหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่า หาความหมายใดๆ ไม่ได้ ดังนั้น เมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้แล้ว พึงปฏิบัติต่อทรัพย์หนึ่งในข้อแรก ตามหลัก โภคาทิยะ ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคะ หรือเหตุผลที่อริยสาวกควรยึดถือ ในการที่จะมีหรือครอบครองทรัพย์สมบัติ 5 ประการ (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย, เล่ม 22 ข้อ 41 : 48) ดังพุทธพจน์ที่ว่า อริยสาวกแสวงหาโภคทรัพย์มาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตนเอง และโดยทางสุจริตชอบธรรมแล้ว

- 1) เลี้ยงตัว เลี้ยงมารดาบิดา บุตร ภรรยา และคนในปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข
- 2) บำรุงมิตรสหาย และผู้ร่วมกิจกรรมการทำงานให้เป็นสุข
- 3) ใช้ปกป้องรักษาสวัสดิภาพ ทำตนให้มั่นคงปลอดภัยจากภัยอันตราย
- 4) ทำพละ คือสละเพื่อบำรุงและบูชา 5 อย่าง ประกอบไปด้วย
 - 4.1) ญาติพละ สงเคราะห์ญาติ
 - 4.2) อติถิพละ ต้อนรับแขก
 - 4.3) ปุพพเปตพละ ทำบุญหรือสักการะอุทิศให้แก่ผู้ล่วงลับ
 - 4.4) ราชพละ บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น
 - 4.5) เทวตพละ ถวายเทวดา คือทำบุญอุทิศสิ่งที่ดีควรเคารพบูชาตามความ

เชื่อถือ

- 5) อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์และเหล่าบรรพชิตผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ผู้ไม่ประมาทมัวเมา

เมื่อใช้โภคทรัพย์ทำประโยชน์แล้ว ถึงแม้ว่าโภคะทรัพย์จะหมดสิ้นไป ก็สบายใจได้ว่าได้ใช้โภคทรัพย์นั้นให้เป็นประโยชน์ ถูกต้องตามหลักเหตุผลแล้ว ถึงโภคะทรัพย์เพิ่มขึ้น ก็สบายใจเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นอันไม่ต้องเดือดร้อนใจในทั้งสองกรณี การใช้จ่ายทั้ง 5 ข้อนี้ ท่านมุ่งแจกแจงรายการที่พึงจ่าย ให้รู้ว่าควรใช้เกี่ยวกับอะไรบ้าง ไม่จำเป็นว่าจะต้องแบ่งส่วนที่จ่ายให้เท่ากันไปทุกข้อ ให้พิจารณาตามความเหมาะสมกับการจ่ายในแต่ละข้อ

นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสจำแนกคามภคิ คือเรื่องของชาวบ้าน ในการดำเนินชีวิต ในการประกอบอาชีพ ในการแสวงหาทรัพย์สมบัติในการครองชีวิตฆราวาส โดยแบ่งออกเป็น 9 ประเภท พร้อมทั้งอธิบายถึงส่วนดีและส่วนเสียของแต่ละประเภท มีใจความดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2547: 114-116)

กลุ่มที่ 1 แสวงหาไม่ชอบธรรม

1) พวกหนึ่งแสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ได้ทรัพย์มาแล้ว ไม่เลิยงตนให้เป็นสุขทั้งไม่เผื่อแผ่แบ่งปัน และไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำความดี ควรติเตียนทั้ง 3 สถาน

2) พวกหนึ่ง แสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ได้ทรัพย์แล้ว เลิยงตนให้เป็นสุข แต่ไม่เผื่อแผ่แบ่งปัน และไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำความดี ควรติเตียน 2 สถาน สรรเสริญ 1 สถาน

3) พวกหนึ่งแสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ได้ทรัพย์มาแล้ว เลิยงตนให้เป็นสุขทั้งเผื่อแผ่แบ่งปันและใช้ทรัพย์นั้นทำความดี ควรติเตียน 1 สถาน สรรเสริญ 2 สถาน

กลุ่มที่ 2 แสวงหาชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง

4) พวกหนึ่งแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง ได้ทรัพย์มาแล้ว ไม่เลิยงตนให้เป็นสุข ทั้งไม่เผื่อแผ่แบ่งปัน และไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำความดี ควรติเตียน 3 สถาน สรรเสริญ 1 สถาน

5) พวกหนึ่งแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้างได้ทรัพย์มาแล้ว เลิยงตนให้เป็นสุข แต่ไม่เผื่อแผ่แบ่งปัน และไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำความดี ควรติเตียน 2 สถาน สรรเสริญ 2 สถาน

6) พวกหนึ่ง แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง ได้ทรัพย์มาแล้ว เลิยงตนให้เป็นสุข ทั้งเผื่อแผ่แบ่งปัน และใช้ทรัพย์นั้น ทำความดี ควรติเตียน 1 สถาน สรรเสริญ 3 สถาน

กลุ่มที่ 3 แสวงหาชอบธรรม

7) พวกหนึ่งแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม ได้ทรัพย์มาแล้ว ไม่เลิยงตนให้เป็นสุข ทั้งไม่เผื่อแผ่แบ่งปัน และไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำความดี ควรติเตียน 2 สถาน สรรเสริญ 1 สถาน

8) พวกหนึ่งแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม ได้ทรัพย์มาแล้ว เลิยงตนให้เป็นสุข แต่ไม่เผื่อแผ่แบ่งปัน และไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำความดี ควรติเตียน 1 สถาน สรรเสริญ 2 สถาน

9) พวกหนึ่งแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม ได้ทรัพย์มาแล้ว เลิยงตนให้เป็นสุขทั้งเผื่อแผ่แบ่งปัน และใช้ทรัพย์นั้นทำความดี แต่ยังติดมัวเมาหมกมุ่น กินใช้ทรัพย์สมบัติโดยไม่รู้เท่าทันเห็นโทษ ไม่มีปัญญาที่จะทำตนให้เป็นอิสระเป็นนายเหนือภกตทรัพย์ ควรติเตียน 1 สถาน สรรเสริญ 3 สถาน

2.2 หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ปรากฏในทิวชาณสูตร

หลักเศรษฐกิจพอเพียงจากคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกได้กล่าวถึงหลักการสร้างตนหรือหลักธรรมที่อานวยประโยชน์สุขที่เรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 ประการไว้ ดังความที่ปรากฏในทิวชาณสูตร ว่า ธรรม 4 ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูลในภพนี้เพื่อสุขในภพนี้ แก่กุลบุตร คือ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 23 ข้อ 54: 340)

ประการที่ 1 อุฏฐานสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหา) ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพ ที่สุจริตมีความชำนาญรู้จักใช้ปัญญา ถึงพร้อมด้วยความหมั่นขยันเพียรในการประกอบภารกิจการทำงานอาชีพ เครื่องเลี้ยงชีวิตที่สุจริตดีงาม ยึดหลักธรรมคือความเพียร (วิริยะ) ในการประกอบอาชีพเลี้ยงชีวิต

ประการที่ 2 อารักขสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รักษาดี) ได้แก่ การรู้จักรักษาคัมภีร์สมมติที่หามาได้และงานอันตน ได้กระทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังกายของตนไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย

ประการที่ 3 กัลยาณมิตตตตา (ความเป็นผู้มีมิตรดี คือ มีกัลยาณมิตร) ได้แก่ การคบคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อยู่อาศัย เลือกเสวนาคบหากับคนที่ดีมีคุณธรรมจริยธรรม เลือกคบกัลยาณชนเป็นกัลยาณมิตร

ประการที่ 4 สมชีวิตา (ความเป็นอยู่เหมาะสม คือ เลี้ยงชีวิตเหมาะสม) ได้แก่ ความเป็นอยู่อย่างเหมาะสม คือ การรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เลี้ยงชีวิตแต่พอดีไม่ให้ผิดเคืองหรือฟุ่มเฟือย พยายามควบคุมรายได้ที่มีอยู่เหนือรายจ่าย มีความประหยัด อดออม

หัวใจเศรษฐกิจ หรือ หลักการทั้ง 4 ประการข้างต้นนั้น กล่าวให้สั้นเพื่อความเข้าใจโดยสรุปได้ว่า “ขยันหา รักษาดี มีกัลยาณมิตร เลี้ยงชีวิตที่เหมาะสม”

หลัก “ทิฏฐธัมมิกัตถะ” 4 ประการนี้ พระพุทธเจ้าได้แสดงธรรมตรัสแก่อุชชยพราหมณ์ที่เข้าเฝ้าให้ทรงแสดงธรรมในส่วนนี้ ว่า “กุลบุตรเลี้ยงชีวิตพอเหมาะ ไม่ให้ฟุ่มเฟือยเกินไป ไม่ให้ผิดเคืองเกินไป โดยรู้เข้าใจทาง เพิ่มพูนและทางลดถอยแห่งโภคทรัพย์ ว่าทำอย่างนี้รายได้ของเราจึงจะเหนือรายจ่าย และ รายจ่ายของเราจึงจักไม่เหนือรายได้ เปรียบเหมือนคนชั่งตราชั่งหรือลูกมือคนชั่งยกตราชั่งขึ้น แล้ว ย่อมรู้ว่าหย่อนไปเท่านั้น หรือเกินไปเท่านี้ ถ้าหากกุลบุตรนี้มีรายได้น้อย แต่เลี้ยงชีวิตอย่างฟุ้งเฟ้อ ก็จะมีผู้กล่าวเอาได้ว่า กุลบุตรผู้นี้กินใช้ทรัพย์เหมือนคนกินมะเดื่อ ถ้ากุลบุตรนี้มีรายได้ได้มากแต่เลี้ยงชีวิตผิดเคือง ก็จะมีผู้กล่าวเอาได้ว่า กุลบุตรผู้นี้คงจะตายอย่างอนาถา แต่เพราะกุลบุตรนี้เลี้ยงชีวิตพอเหมาะ จึงเรียกว่า สมชีวิตา” ดังนี้แล้ว ให้ถือเป็นหลักพื้นฐานที่ว่า จงเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ อย่างต่ำ ๆ ตามพระพุทธเจ้า สอนว่า “จงกินอยู่ แต่พอดี” มตตญูตา จ ภตตตสมิ คือ การกินอยู่แต่พอดี ไม่ถือลัทธิ “กินดี อยู่ดี” ความพอประมาณ คือ การมีความพอใจในสิ่งที่ตนเองมี ที่ตนเองหามาได้ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สิน เงินทอง สิ่งของต่างๆ และสามารถใช้จ่ายทรัพย์สินเงินทองสิ่งของต่างๆ นั้นตามที่ตนเองมี มีความสุขกับสิ่งที่มีกับสิ่งที่ได้ ไม่ฟุ่มเฟือยเกินตัว ใช้ชีวิตอยู่อย่างสันโดษ

หลักสันโดษ มุ่งให้บุคคลพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองได้มา และใช้จ่ายในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ให้บุคคลรู้จักประมาณ ได้แก่ การประหยัดและรู้จักออม ไม่ฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ มีความ

เป็นอยู่อย่างสงบเรียบง่าย และโปร่งใส ไม่ทะเยอทะยานต่อสู้ และเปิดเปี่ยมบุคคลอื่น ไม่เอา
 ไรเอาเปรียบกัน อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข สันโดษ มีความหมาย 3 นัย คือ ยินดีสิ่งที่เป็นของ
 ตน ยินดีในสิ่งที่มีอยู่ และ ยินดีด้วยใจที่มั่นคง สมัยหนึ่ง “ความสันโดษ” คือความพอใจในสิ่งที่
 ตนมี ถูกมองว่าเป็นสิ่งกีดขวาง ขัดขวางความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนา ทำให้การให้คุณค่า
 กับความมั่งคั่งแห่งเงินตรา ความแข่งขันกันร่ำรวยรุนแรง ความโลภและความฟุ้งเฟ้อ พุ่มเฟิวย
 กลายเป็นปัญหาจนทุกวันนี้

ความสันโดษกับค่านิยมการบริโภคที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต เกี่ยวกับการ
 ต้องการของมนุษย์นั้น ตามธรรมดาที่เห็นกันง่ายๆ คือถ้าคนใดสันโดษ ความต้องการจะน้อย
 กว่าคนไม่สันโดษ อย่างนี้เป็นธรรมดา แต่จะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจน คือความสันโดษที่ไม่
 เห็นแก่ความ ต้องการสิ่งปรนเปรอตน แต่ยังคงมีคุณภาพชีวิตอยู่ นี่จึงเป็นความสันโดษที่ถูก
 ต้อง ผู้สันโดษ ต้องรู้จักแยกความ

ต้องการหรือการปฏิเสธความต้องการออกไป ไม่ชอบการฟุ้งเฟ้อ ไม่เห่อในการ
 บริโภค รู้จักประหยัดใช้น้อย แต่มีนิสัยรักการทำงาน และมีความอยากทำงานสำเร็จ ในทาง
 พระพุทธศาสนานั้น “สันโดษต้องมีคู่กับ ความเพียรเสมอ” เช่น ขวานาที่ยากจนที่สุด เมื่อขุดดิน
 ทำนาลงไปทีหนึ่ง สองที ก็มีความพอใจ ว่าเสร็จไปหนึ่งที สองที ฯลฯ คือมีความพอใจเรื่อยไปจน
 ตลอดถึงข้าวออกรวง ก็เต็มไปด้วยความพอใจอยู่ตลอดเวลา ความพอใจมีอยู่ในทุกระเบียดนิ้ว
 ของการทำงาน หรือของการกระทำ ความดีของตนเองเป็นสันโดษที่ต้องตามหลักพุทธศาสนา
 จำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษย์จะต้องมี และรักษาความถูกต้องต่างๆ ไว้ได้

2.3 หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ปรากฏในกุลสูตร

หลักเศรษฐกิจพอเพียงจากคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกได้กล่าวถึงหลักวิธีการของ
 สันโดษที่เป็นหลักในกุลจิรัฐติธรรม หมายถึง คุณธรรมสำหรับความดำรงตั้งมั่นยั่งยืนของ
 ตระกูลหรือธรรมที่เป็นเหตุ ที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นานซึ่งในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง
 คุณธรรมหมวดนี้ไว้ว่ามี 4 ประการ คือ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 21 ข้อ 258: 277)

ประการที่ 1 นัฏฐุคเวสนา ของหาย หรือของหมด รู้จักหามาไว้คือ แสวงหาพัสดุที่
 หายไป

ประการที่ 2 ชินณปฏิสังขรณา ของเก่าของชำรุด รู้จักบูรณะซ่อมแซม

ประการที่ 3 ปริมิตปานโกชนา รู้จักประมาณในการกินการใช้

ประการที่ 4 อธิปัจจวันตสถาปนา ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน คือ ตั้งสตรี
 หรือบุรุษผู้มี ศีลธรรมให้เป็นใหญ่ในเรือน

ในทางตรงกันข้าม ตระกูลที่มั่งคั่งร่ำรวยจะตั้งอยู่ไม่ได้นานก็เพราะขาดคุณธรรม ทั้ง

4 ประการข้างขึ้นนั้นเช่นเดียวกัน ดังนั้น ตระกูล ครอบครัว หรือสังคม ตลอดถึงประเทศชาติที่ประพฤติปฏิบัติตามหลักของ กุลจิรัฏฐิติธรรมทั้ง 4 ประการนี้ ย่อมประสบแต่ความเจริญ ความมั่นคง ความตั้งมั่นแห่งตระกูลยิ่งๆ ขึ้นไป

อภิปรายผล

การที่จะนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ให้ได้ผลในการดำเนินชีวิต จำเป็นต้องเริ่มจากความรู้ ความเข้าใจที่ ถูกต้องว่าเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงอะไร และมีหลักการสำคัญอะไรบ้างที่จะนำไปใช้ เป็นแนวทางใน การปฏิบัติตลอดจนเห็นถึงประโยชน์จากการที่จะนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ จึงจะเกิดความ สนใจที่จะทดลองนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต โดยมีจิตสำนึกที่ ตระหนักถึงความสุขที่เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว เริ่มต้นจากการเสริมสร้างคนให้มี การเรียนรู้วิชาการและทักษะต่างๆ ที่จำเป็นเพื่อให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ พร้อม ทั้งเสริมสร้างคุณธรรม จนมีความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันของคนใน สังคม และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศอย่างสมดุล คุณภาพชีวิตเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตและเป็นสิ่งที่ ทุกคนต้องการรวมทั้งยังเป็นเป้าหมายในการพัฒนาประชากร ของประเทศโดยเชื่อในความคิดที่ว่า ถ้าบุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดี การพัฒนาในด้านต่างๆ ก็จะทำให้ดีและรวดเร็วขึ้น คนมีคุณภาพ เป็นคน ดีคนที่มีความรู้และประพฤติดี ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นในสังคมและมีเมตตากรุณาตนเองและ ผู้อื่น เป็นคนใฝ่รู้อยู่เสมอ รู้จักตนเอง เสียสละเพื่อส่วนรวม มองการณ์ไกลไม่ประมาทและมีศีลธรรม

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับหลักธรรม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้อ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ประกอบด้วย 1) พอประมาณ 2) มีเหตุผล 3) มีภูมิคุ้มกันตัวเองที่ดี 4) มีเงื่อนไขด้านความรู้ 5) มีเงื่อนไขด้านคุณธรรม ซึ่งอธิบายตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้ว่า พอประมาณ คือเพียงปานกลาง คำว่าประมาณตน ประมาณตัว คือสำนึกในฐานะของตน เจียมตัว ไม่ทำอะไรเกินฐานะของตน ตามความหมายในทางโลก คือการรู้จักประมาณในการบริโภค ไม่ทำอะไร เกินตัว เกินกำลังที่หามาได้ส่วน ความหมายในทางธรรมแห่งของการปฏิบัติหรือวิถีดำเนินชีวิตที่ สอดคล้องกับกระบวนการดับทุกข์ เรียกว่าทางสายกลาง หรือทางดำเนินชีวิตที่เป็นกลาง ตามธรรมชาติ สอดคล้องกับกฎธรรมชาติพอเหมาะพอดีที่จะให้เกิดผลตามกระบวนการดับทุกข์ของ ธรรมชาติ แนวคิดหลักของเศรษฐกิจพอเพียง คือการนำคำสอน

ทางพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทาง ในการประสานกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน และเป็นรูปธรรม หลักจริยธรรมดังกล่าว คือหลักการ เดินสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทาในระดับโลกิยธรรม การเดินทางสายกลาง ความเป็นรู้จักพอใน การบริโภคใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ชีวิตแบบไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟ้อ ซึ่งมีลักษณะเป็นการ เน้นการลด ละ เลิก อบายมุข ด้วยการประพฤติตามหลักเบญจศีล และเบญจธรรม ซึ่งถือเป็นหัวใจ สำคัญของการเป็นวิถีพุทธ แนวทางการปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ประหยัด ลดละความ ฟุ้งเฟ้อ ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านที่ไม่จำเป็น

สรุป

หลักเศรษฐกิจพอเพียงจากคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกได้กล่าวถึงความสุข ความเจริญแห่ง ชีวิต และสังคม ตลอดถึงความสะดวกสบายประการต่างๆ ในเรื่องความสุขนี้ทางพระพุทธศาสนาได้ สอนถึง ความสุขของมนุษย์ โดยเฉพาะคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนผู้เลี้ยงชีวิตอยู่อย่างเหมาะสม เป็นสุขของ คฤหัสถ์ผู้ที่ไม่เป็นหนี้ มีปรากฏในอานันยสูตร สูตรว่าด้วยความสุขที่เกิดจากความไม่เป็นหนี้ว่า สุข 4 ประการนี้คฤหัสถ์ผู้บริโภคมาม พึงได้รับตามกาล ตามสมัย คือ อตติสุข (สุขเกิดจากความมั่งคั่งทรัพย์) โภคสุข (สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์) อานันยสุข (สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้) และ อนวัชชสุข (สุขเกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ) นอกจากนี้ไม่เป็นหนี้สิ้นแล้ว การจัดการทรัพย์สมบัติที่หามาได้ก็ เป็นหลักของเศรษฐกิจพอเพียงอีกอย่างหนึ่งในทางพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาและการ ปฏิบัติผู้ที่จะเรียกได้ว่ารู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ที่หามาได้ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดีตั้งตัวสร้างฐานะได้และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่เกษตรกรอย่าง ถูกต้อง ก็เพราะปฏิบัติตามหลักธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของความยั่งยืนที่มั่นคง เป็นรูปแบบการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในยุคบริโภคนิยมซึ่งมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบัน ดังนั้น ควรมีการสร้างโมเดลและการกำหนดรูปแบบของการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงให้ชัดเจนสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตเพื่อให้เกิดผลการปฏิบัติที่ชัดเจน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษายุทธศาสตร์ที่ได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต เพื่อถอดรูปแบบและเป็นโมเดลสำหรับผู้สนใจต่อไป

บรรณานุกรม

- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2549). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.
- บุญชู ศรีเคลือบ. (2554). “การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์. (2551). **การวิเคราะห์การก่อเกิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยปฏิฐานนิยมและ หลังปฏิฐานนิยม**. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2549). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2548). **กรณีศึกษาชุมชนเศรษฐกิจ พอเพียง**. กรุงเทพมหานคร: คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2541). **ธรรมานุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิกจำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2547). **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ.